

Sanja Vulić
Zagreb

ANALIZA I SINTEZA ČAKAVSKOGA EKAUSKOGA DIJALEKTA

(Silvana Vranić: *Čakavski ekavski dijalekt: sustavi i podsustavi*, Biblioteka časopisa *Fluminensia*, Knj. 1., Filozofski fakultet u Rijeci, Odsjek za kroatistiku, Rijeka, 2005., 376 str. + Dodatak (karta + 4 tabele))

Knjiga istaknute hrvatske čakavologinje, profesorice dijalektologije na Filozofskom fakultetu u Rijeci Silvane Vranić, naslovljena *Čakavski ekavski dijalekt: sustavi i podsustavi*, prva je knjiga koja je objavljena u novopokrenutoj biblioteci filološkoga časopisa *Fluminensia*. Kao što sam naslov kazuje, u knjizi se donosi analiza jednoga od pet dijalekata čakavskoga narječja (prema podjeli čakavskoga narječja na dijalekte ponajprije prema refleksu jata). Odabravši naslov i podnaslov svojoj knjizi, upozorila je na zablude koje vladaju u nelingvističkim krugovima, odnosno u široj javnosti glede ekavskih govora. Jezik, naime, kako standardni tako i dijalekti, tema je o kojoj se rado i u *kafiću* raspravlja, pa se tako često može čuti kako su naši Hrvati kajkavci ekavci, premda je u jezikoslovlju odavno utvrđeno da je u kajkavskom narječju refleks jata zatvoreno *e*, koje se u tom narječju po artikulacijskim svojstvima ne razlikuje od refleksa poluglasa. Upravo su čakavski ekavski govori, ističe Silvana Vranić, jedini govori hrvatskoga jezika u kojima se ekavski refleks jata ostvaruje i u korijenskim, i u tvorbenim, i u relacijskim morfemima. Pojedini govori hrvatskoga štokavskoga slavonskoga dijalekta također imaju ekavski refleks jata, ali ne tako dosljedno kao u čakavskim ekavskim govorima..

Kao temeljit znanstvenik, Silvana Vranić u svom je istraživanju krenula od dotadašnjih spoznaja o pojedinim čakavskim ekavskim govorima ili skupinama govora. Pažljivo proučivši radove hrvatskih jezikoslovaca Josipa Ribarića, Mate Hraste, Božidara Finke, Dalibora Brozovića, Milana Moguš, Petra Šimunovića i Ive Lukežić, te filoloških priloga pjesnika Rudija Ujčića, zatim poljskoga jezikoslovca Mieczysława Maleckoga, srpskih lingvista Aleksandra Belića i Pavla Ivića, te nizozemskih Janneke Kalsbeek, Petera Houtzagersa i Willema Vermeera, zaključila je da su još brojna pitanja ostala otvorena, ponajprije kad je riječ o preciznosti označavanja čakavskih punktova na dijalektološkim kartama.

Želeći dobiti sve podatke koji su joj potrebni za kvalitetan sintetski dijalektološki rad, Silvana Vranić morala je obaviti brojna terenska istraživanja i naći pouzdane, mjerodavne

informante u brojnim malim mjestima, selima i zaselcima u središnjoj i sjeveroistočnoj Istri, na otocima Cresu i Lošinju te u Primorju i zaleđu. Bio je to dug put od analize k sintezi. Naime, takva terenska istraživanja uvijek započinju s neizvjesnošću hoće li se u onom kratkom vremenskom roku kojim istraživač u pravilu raspolaže, moći naći kvalitetni informanti koji su usto voljni surađivati. Što je broj punktova koje na terenu valja istražiti veći, to je i zadatak složeniji, a istraživanjem za potrebe ove knjige bila su obuhvaćena čak 102 mjesna govora. Silvana Vranić hrabro se prihvatila toga zadatka i uspješno ga provela. Naravno, nije samo istraživala refleks jata u korijenskim, tvorbenim i relacijskim morfemima, nego je u odabranim govorima također ispitivala refleks poluglasa, kontinuantne nekadašnjih nosnih samoglasnika *en* i *on*, te samoglasnoga *l*, postojanje dvoglasa i zatvorenih samoglasnika, naglasni sustav te niz drugih fonoloških obilježja samoglasničkoga i suglasničkoga inventara pojedinih govora. Tomu je pridodala i istraživanje osnovnih morfoloških značajki, ponajprije sklonidbenoga sustava.

Utvrđila je i dijalektološki objasnila podjelu čakavskoga ekavskoga dijalekta na četiri poddijalekata, a to su sjeveroistočni istarski poddijalekt, središnji istarski poddijalekt, primorski poddijalekt te otočni poddijalekt koji obuhvaća Cres i Lošinj. Unutar svakoga od tih poddijalekata razlikuje jezgru koja, kako autorica kaže, "sustavno zadržava neizmijenjenima jezične značajke svojstvene određenomu poddijalektu" te oko te jezgre "periferne pojaseve različitih stupnjeva rubnosti" (str. 356.). Također je utvrdila srazmjernu teritorijalnu kompaktnost čakavskoga ekavskoga dijalekta u Primorju i zaleđu, na prostoru od Crikvenice na jugu do Mrzlih Vodica u Gorskom kotaru, kojega je kontinuitet narušen migracijskim inodijalekatnim govornim skupinama.

Svojoj je monografiji Silvana Vranić pridodala dijalektolozima zaista dragocjenu dijalekatnu kartu čakavskoga ekavskoga dijalekta s točnim pregledom rasprostranjenosti svakoga od četiriju poddijalekata po pojedinim punktovima, tj. mjesnim govorima. Priloge knjizi još sačinjavaju: tabela s točno navedenim fonološkim i morfološkim obilježjima u svakom od poddijalekata ekavskoga dijalekta, tabelarni pregled relacijskih morfema s ekavskim refleksom jata u pojedinim punktovima, tabelarni pregled tvorbenih morfema s ekavskim refleksom jata, tabelarni prikaz svih ustaljenih ikavizama u korijenskim morfemima ekavskih govora - i to točno po pojedinim punktovima - što pruža točan uvid koji se ustaljeni ikavizmi u pojedinim ekavskim govorima rabe.

Budući da je ovom monografijom obuhvaćen jedan čitav dijalekt, nedvojbeno je riječ o sintetskoj dijalektološkoj studiji. Takvi se sintetski radovi obično pišu kada već postoje zaokružene iscrpne rasprave o pojedinim mjesnim govorima ili skupinama govora pojedinoga dijalekta. Navedeno pokazuje da u ovom slučaju nije bilo tako, nego je za opis brojnih punktova doslovce trebalo krenuti od početka, tj. provesti terensko istraživanje što zahtijeva i vrijeme, i novac, i dodatnu energiju. Ovom su monografijom sadašnji dijalektolozi, kao i svi oni koji će to u budućnosti postati, dobili pouzdane podatke o cijelom jednom dijalektu, a također su dobili i obrazac kako treba raditi da bi rezultat bio ozbiljna dijalektološka studija koja zaista pomiče i mijenja dosadašnje znanstvene spoznaje, tj. koja je zaista izvorno znanstveno djelo. Zato je prestižna Strossmayerova nagrada, koju je autorica dobila za ovu knjigu, zaista stigla u prave ruke.